

D • N

11/5 1952

Ärkebiskopen tänker

I sitt föredrag om "Kristendom och historia" häromdagen visade ärkebiskop Brilioth att han rätt väl uppfattat och inlärt viktiga drag i modern extremistisk propaganda. Det var i många stycken som att höra en nazist eller kommunist tala. Inte så att ärkebiskopen förkunnade dessa onda läror. Men väl så att han använde deras teknik: orden fick betydelser rakt motsatta de vanliga, förmågan att klarlägga historien reserverades för de frälsta, de rena flosklerna fick träda till då tankarna tröt, en genomskinligt falsk anspråklöshet kombinerades med fördömande av olik-tänkande. Det komiska och tillika något oroande i denna uppvisning framträdde redan i referatet av föredraget; det blir än tydligare vid studiet av ett stenografiskt återgivande. Låt oss stanna vid några smakbitar.

Hr Brilioth sade sig inte vilja ge någon systematisk behandling av ämnet; han ville stanna vid "spridda tankar och mer eller mindre enfaldiga synpunkter". "Enfaldiga": med det uttrycket ville talaren tydligen på en gång söka hägn i de vackra orden i Bergspredikan och antyda sin nobla blygsamhet inför uppgiften. Men i det följande finns inte ett spår av denna blygsamhet, som utan tvivel hade varit lika klädsam som befogad. Tvärtom möter blott den aggressiva överlägsenheten hos en person som är van att harangera underordnade och fåkunniga.

Den engelske "historiefilosofen" Toynbee var en huvudgarant för den tes som kan utläsas ur anförandet — att blott kristna kan skriva historia. Enligt hr Brilioth skulle Toynbee ha ignorerats i Sverige — "ett tecken på efterblivenhet hos dem som vill gälla som den svenska kulturens förtrupper,

men i själva verket är dess efterslätrare". I verkligheten har Toynbee inte ignorerats, men väl hårt kritiserats av en rad svenska forskare, liksom av en mängd framstående historiker utanför Sverige; Toynbee är liksom Spengler en succés främst hos lekmännen, men inte hos fackmännen. Men denna kritik diskuteras inte, bemöts inte, annat än med detta utrop vid sidan av saken. Och så kommer då en av kungstankarna i föredraget: "Vad som hör till radikalism hör till det mest reaktionära vi har i tiden." Hr Brilioth vet att ordet radikalism är ett honnörsord, medan ordet reaktion låter fullt — och så kallar denne urkonservative prästman helt enkelt radikalismen reaktionär. Han tror, och kanske räknar han rätt, att vitsar av denna typ (jfr begagnandet av alla honnörsord i extremistpropagandan) gör lycka hos publiken.

Men värre blir det i fortsättningen. "Kan det vetenskapliga sanningskravet dikteras utan ett krav på religiöst värde?" Nej, det går inte, menar ärkebiskopen, och alltså — blir den outtalade slutsatsen — är religiositet en förutsättning för historisk forskning. "Den liberala åskådningen är den envigaste övertron" — alltså, den som tror på den svenska kyrkans dogmer är fri från övertro, men liberalismen är en vidskepelse, och rent av en envig sådan. "Det är bara den kristne historikern som kan skildra de religiösa rörelserna och bidra till att de blir förstådda." Precis detsamma säger fascism och kommunism; de som inte tror på den rörelse det gäller kan inte skriva om den. Alltså: alla idéers, alla rörelserns historia skall skrivas av frälsta — och sedan påstås rent av att endast på det sättet får man objektiv historieskrivning. Den materialistiska historieuppfattningen avvisas av ärkebiskopen med reflexionen att den inte "räknar med tankarnas makt i historien". Naturligtvis är den marxistiska metafysiken ohållbar, men en så menlöst okunnig kritik av den är pinsam.

Till dessa tankefragment kommer slutligen de girlander av tomma fraser som likt en vadderad kostym skall dölja defekterna. Det talas om "evig-

hetens dimension", om frigörelsen "ur fångenskapen i tid och rum", om "ett inslag av evighet i tidens väv". Sådana språng från logik och realitet kan vara tjugande om de företas med grace och passion; hr Brilioth är ingen poet, och hans försök i genren smakar havregrynsgröt.

Det bör betonas att dessa myndiga tanklösheter inte är representativa för kristna svens-

ka historiker. Framstående representanter för dessa, såsom Georg Landberg och Karl Gustaf Hildebrand, har klart och bra sagt ifrån att sammanblandningen av religion och forskning är av ondo. Hr Brilioths konstigheter får väl skrivas på den yrkesmässiga deformationens konto; prelater blir vana vid att prata i vädret inför en tyst och respektfull menighet.